

Ankara'da Resimli Bir Ev: Dedebayrak Evi

A Painted House In Ankara: Dedebayrak House

Muzaffer KARAASLAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara
muzafferkaraaslan1@gmail.com

Öz

Osmanlı Devleti'nde kapalı aile yaşantısı bir şekilde evin planını ve bezemelerini etkilemiştir. Bezeme programı ise, her dönem içerisinde belli başlı farklılıklarla karşımıza çıkmaktadır. 18. yüzyıl sonrası Batı etkisiyle, bezemelerde yeni üsluplar ve teknikler görülmeye başlanır. Bu çalışmanın konusu, Ankara'da yer alan Dedebayrak Evi ve bezemeleridir. Ankara sınırları içerisindeki konut mimarisinde yer alan bezemeler; çoğunlukla geometrik bezemeler, bitkisel bezemeler ve yazılardan oluşmaktadır. Dedebayrak Evi'ni özel kılan şey bu bezeme türlerini kendi içinde barındırması ve mimari tasvirlerin de yapıda yer almasıdır. Bu özelliği onu Ankara içerisinde tek yapmaktadır. Ayrıca yapıdaki bezemeler arasında, sanatçısı Nakkaş Mustafa'nın adının geçiyor olması, bu yapıyı daha da önemli kılmaktadır. Yalnız, yapının bezemeleri günümüze kadar ulaşmamıştır. Türkiye'de konut mimarisinin korunamama durumu, bununla beraber birçok önemli tarihi yapının günümüze kadar ulaşmama sorununu ortaya çıkarmıştır. Gerek yerel yönetimler, gerek konut sahiplerinin yapılarla gerektiği kadar ilgilenmemeleri, bu yapıların yok olmasına neden olmaktadır. Bu durum, kent dokusunu yok etmekle beraber kent belleğine de büyük zararlar vermektedir. Bu doğrultularda yapıda yer alan bezemeler kendi içerisinde incelenecek ve Ankara'da bulunan diğer yapılarla karşılaştırılarak ortak bir fikir oluşturulmaya çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Dedebayrak Evi, Nakkaş Mustafa, Boyalı nakış, Duvar resmi, Konut mimarisi, Ankara

Abstract

The conservative family lifestyle in the Ottoman State affected the ways that houses were planned and decorated. Different decorative programs emerged with major differences in each period. New techniques and styles began to be seen in the 18th century thanks to the influence of the West. This article will focus on the decoration of Dedebayrak House in Ankara. Decoration in the architecture found within the boundaries of Ankara consist mostly of geometrical or floral decorations and various inscriptions. The Dedebayrak House not only has these kind of decorations, but also it has these decorations in its architectural descriptions, so it makes this house the only one to have survived in Ankara. Moreover, this building is especially important as the décor included work belonging to Nakkaş Mustafa. However, these decorative features do not remain today. The situation in Turkey is such that architecture is not conserved, which leads to many historically important buildings vanishing. Neither local authorities, nor the owner of these buildings look after these buildings properly, leading their specific historical features to be lost. This situation both damages the urban fabric and harms the historical heritage of the city. Therefore, decorative features in the building will be analysed both on their own and compared to other buildings in Ankara in order to create an overall picture.

Keywords: Dedebayrak House, Nakkaş Mustafa, Painted decoration, Wall paintings, Domestic architecture, Ankara,

Giriş

Osmanlı Devleti'nde gündelik ve sosyal hayatın en önemli mekânlarını camiler, çarşılar, hamamlar, kahvehaneler ve evler oluşturmaktadır. Bunların içerisinde kapalı aile yaşantısı ve kadının sosyal hayattaki konumu, evleri ayrıcalıklı bir yere getirir. Toplumdaki bu yaşayış biçiminin ve coğrafi faktörlerin evlerin mimari planlarını, malzemelelerini ve bezeme programlarını etkilediği görülmektedir.

Osmanlı toplumunda evlere verilen önem bir şekilde bezemeleri de ön plana çıkarır. Özellikle divanhanenin ve gelin odalarının bezemelerine özen gösterildiği görülmektedir. Bu bezeme türlerinden ahşap, alçı, kalemişi ve boyalı nakışlar en göze çarpanlarıdır. Bununla beraber 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra duvar resimleri de sivil mimaride bezeme türü olarak yerini alır. Bu duvar resimleri ilk etapta Osmanlı'da Batı etkisiyle beraber, Topkapı Sarayı'nın haremde görülür. Ardından kısa bir süre sonra saray çevresi başta olmak üzere Anadolu ve Balkanlar'a yayılır. Osmanlı Devleti'ndeki duvar resimlerinin başlarda teknik olarak kuru sıva üzerine yapıldığı araştırmalar sonucu tespit edilmiştir. Resimlerin yer aldığı zeminin malzemesi farketmeksizin üzerinin ince bir tabaka alçı veya tutkallı üstüpeç ile kaplandığı, ardından bu zeminin üzerine tutkal veya su ile karıştırılan kök boylarla bezemeler yapıldığı bilinmektedir. Bu teknik Osmanlı Devleti'nde varolan "kalem işi" denilen bezemelerin bir başka versiyonudur (Arık, 1988, s. 25; Renda, 1977, ss. 77-78; Tekinalp, 2002, s. 442).

Ülkemizde Osmanlı duvar resimleri ile ilgili çalışmalar 1977 yılında Günsel Renda'nın "Batılılaşma Dönemi Türk Resim Sanatı 1700-1850" adlı çalışmasıyla başlar. Rüçhan Arık'ın 1988 yılında "Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı" adlı kitabı ise özellikle Batı Anadolu bölgesindeki duvar resimlerini tanıtmaya açısından oldukça önemli kaynaklardır. Çalışmanın konusu olan Dedeboyrak Evi'ni ise Semra Ögel, 1971'de Aix-en-Provence'da sunmuş; 1972 yılında ise *Türkiyemiz Dergisi*'nde "Eski Bir Ankara Evi" adıyla yayınlamıştır. Yayın tarihleri birbirine çok da uzak olmayan bu eserler bir yerde duvar resimlerinin akademik anlamda araştırılmaya ve tartışılmaya başlandığının bir göstergesidir.

Bu çalışma, Semra Ögel'in Dedeboyrak Evi ile ilgili makalesinin yaratmış olduğu merak doğrultusunda yapıyı inceleme isteği üzerine başlamıştır. Yapının harap bir şekilde olduğu görülmüş ve ev sahipleriyle yapılan görüşmelerde resimlerin yer aldığı ahşap perdenin çalındığı bilgisine ulaşılmıştır. Ögel, çalışmasında yapıda

yer alan bezemelerin Nakkaş Mustafa tarafından 18. yüzyılda yapıldığını belirtmektedir. Bu çalışma için yapılan araştırmalarda Dedeboyrak Evi'nin tarihi ile ilgili farklı bilgilere ulaşılmıştır. Bu durum yapıda yer alan resimlerin ve sanatçının bir kez daha irdelenerek araştırılması gerektiği fikrini oluşturmuştur. Bununla beraber Ankara'da yer alan böyle önemli bir yapının korunamamış olması Dedeboyrak Evi'ni genç kuşağa bir kez daha tanıtmaya ve sivil mimarinin korunamama durumunu tekrar dile getirme amacıyla kaleme alınmıştır.

Ankara'daki Osmanlı evlerinde, yapı malzemesi olarak daha çok kerpiç ve ahşap kullanıldığı görülmektedir. 19. yüzyılda Ankara'da 6.600 ev ve 70 büyük konak olduğunu belirten ünlü Fransız arkeolog ve seyyah Charles Texier, evlerin yerel yapı malzemesinin kerpiç, örtü sisteminin de kiremit olduğunu söylemektedir (Texier, 2002, ss. 468-470). Ankara'daki evlerin yapı malzemesi hakkında bilgi veren dönem kaynakları olsa da evlerin içleri ve bezemeleri hakkında bilgi veren kaynaklar bulunmamaktadır. Bu tür çalışmalar daha çok Cumhuriyet sonrası yapılmıştır.

Araştırmacılar Ankara evlerinin dıştan sade olduğu kadar içte bezemelerle dolu olduğunu ve bu bezemelerin yapıldığı yerlerin başında tavan geldiğini belirtirler. Bununla beraber kapı, pencere, dolap kapakları, raflar ve diğer ahşap kısımlar da yine nakışların yoğun olarak görüldüğü yerlerdir. Özellikle divanhanedeki baş sedirin karşısındaki duvarda yer alan bezemeler o yüzeyi tamamen kaplayacak şekilde yapılır (Arseven 1973 s.115; Kömürcüoğlu, 1950, ss.64-104).

Evlerde yer alan bezeme programını daha çok geometrik bezemeler, bitkisel bezemeler, yazılar, stilize edilmiş hayvanlar ve bazı yapı tasvirleri oluşturmaktadır. Bunların içerisinde Ankara evlerinde yoğun olarak görülen bezemeler ise geometrik ve bitkisel bezemelerdir. Kullanılan bitkisel bezemelerde karanfil, sümbül, lale, gül, yıldız, boru çiçekleri ve stilize edilmiş yapraklar görülür (Akok ve Gökoğlu, 1946, s. 8; Arseven, 1973, s. 115; Kömürcüoğlu, 1950, s. 107).

Renk olarak Ankara evlerinde görülen nakışlarda toprak rengi, koyu yeşil, gül kurusu ve mine mavisi yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu renklerin ilk etapta doğal kök boylardan elde edildiği ama geç dönemde yağlı boyların bezemelerde kullanıldığı bilinmektedir (Akok ve Gökoğlu, 1946, s.8; Kömürcüoğlu, 1950, ss. 99-100).

1946 yılında M. Akok ve A. Gökoğlu'nun yaptığı araştırmalarda Ankara'da bezeme açısından en eski yapının 1706-1707 senesinde Müruri Mahallesi'nde yer

alan Kadın Kızıade Abdullah Efendi Konağı olduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra farklı iki ekole ait bezemelerin yer aldığı evlerden de söz edilmektedir. Bunları kendi içlerinde gruplandırarak olursak; Müruri Mahallesi'ndeki Kadın Kızıade Abdullah Efendi Konağı (1706-1707), Boryacı Mahallesi'ndeki Enverzade İbrahim Ağa Konağı (1719-1720), Keci Mahallesi'ndeki Derviş Ağa Evi (1737-1738), Karamusalla Mahallesi'ndeki Tiritzade İsmail Bey Evi (1744-1745), Rüstem Bey Mahallesi'ndeki Süleyman Bey Evi (1771-1772) ilk grubu oluşturmaktadır. İkinci grup ise Direkli Mahallesi'ndeki Yüzbaşı Süleyman Evi (1788-1789), Kattanin Mahallesi'ndeki Hacı Halil Evi (1791-1792), Koyun Pazarı'ndaki Kasap Osman Çavuş Evi (1792-1793), Tahta Kalede Toygarzadelerin Evi (1810-1811) ve Leblebici Mahallesi'ndeki Ormancı Halid Evi'dir (1823-1824) (Akok ve Gökoğlu, 1946, s. 5).¹

Yukarıda bahsedildiği gibi isimleri yazılan evlerin bezemelerini iki farklı ekole ait sanatçı veya sanatçı grubunun yaptığı düşünülmektedir. İlk gruba giren evlerdeki bezemeler için 1679-1680 yıllarında Zincirli Camii'nin bezemelerini yapan, giriş kapısında ismi yazan ve aynı zamanda 1714-1715'te Hacı Bayram Veli Camii'nin onarımında caminin bezemelerini yapan Nakkaş Mustafa veya onun ekolü olabileceği düşünülmektedir. İkinci ekol ise geç dönemde daha çok batı resminin etkileriyle bezeme yapan bir başka sanatçı veya sanatçı grubudur (Akok ve Gökoğlu, 1946, ss. 5-6; Koşay, 1935, ss. 246-249). Ankara'da bu sayılan evlerin dışında da bezeme açısından oldukça önemli yapılar vardır. Bunlardan bir tanesi de Dede Bayrak Evi'dir.

Dede Bayrak Evi

Dede Bayrak Evi, Ankara'nın Ulucanlar Mahallesi'nde yer almaktadır. Evin adı sahibi İsmail Dede Bayrak'tan gelmektedir. Bir tüccar olan İsmail Dede Bayrak, Boğaziçi'ndeki bağ evinin civarında ürettiği sebze ve meyveleri Ankara Kalesi civarında satmaktadır.²

Yapının tarihlendirilmesi son çalışmalarda 20. yüzyılın başı olarak belirtilmektedir. Yapı iki katlı, dışa taşkın sofalı

bir plandadır. Ahşap taşıyıcı sisteme sahip olan yapının malzemelerini kerpiç, taş ve ahşap oluşturmaktadır (Şekil 1). Ev kırma çatılı ve saçakları geniştir (Dede Bayrak Evi, 2016). 10 Ağustos 1977 tarihli Resmi Gazete'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yükek Kurulunca korunması gereken eski eser olarak kabul edilmiştir (Şekil 2) ("Korunması Gereken Eski Eser", 1977, s. 56). Şu an kullanılmayan yapı harap bir şekilde durmaktadır (Şekil 3).

Yapının Bezemeleri

Dede Bayrak Evi'ni Ankara'daki birçok yapıdan ayıran nokta evdeki bezemelerdir. Evin şu anki sahipleriyle yapılan görüşmede bezemelerin yoğun olduğu perde duvarında yer alan tahta perdenin 2002 senesinde çalındığı ve bezemelerin günümüze ulaşmadığı öğrenilmiştir.³ Eldeki fotoğraflara göre bezemeler; tavan, tahta perde, kapı, dolap kapakları ve raflarda görülmektedir.

Günümüze gelen fotoğraflardan anlaşıldığına göre bezemelerin en yoğun olduğu bölüm tahta perdedir. İkiye ayrılan tahta perdenin ilk kısmını odanın giriş kapısı ve yan tarafları oluşturmaktadır. Bitkisel ve geometrik bezemelerden oluşan bu bölümde odanın kapısında sarmaşık gibi birbirine dolanan yapraklar görülmektedir. Bununla beraber kapı kanatlarında farklı panolara

Şekil 1. Dede Bayrak Evi arka cephesi.
Fotoğraf : Muzaffer Karaaslan, 2016.

1 Adı geçen mahallelerin günümüzdeki isimleri değişmiş ve hatta bazı mahalleler günümüze gelmemiştir. Adı geçen mahallelerden Müruri Mahallesi Karacabey Hamamı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Boryacı Mahallesi, Hacettepe Üniversitesi kurulurken kaldırılan mahalledir. Keci Mahallesi, At Pazarı; Rüstem Bey Mahallesi, Ulucanlar civarındadır. Direkli Mahallesi, kentin doğusunda, Direkli Mescit'in olduğu mahalledir. Kattanin Mahallesi, Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'sinin güneyinde kalan Özbekler Mahallesi'dir. Tahta Kale Mahallesi Kaledibi olarak da geçer, Ulus sebze halinin olduğu yerdir. Leblebici Mahallesi günümüzde Altındağ'da bulunan Denizciler Caddesi'nin olduğu alandır (Akok ve Gökoğlu, 1946, s.5; Günel ve Kılıç, 2015, ss. 97-103).

2 Bu bilgi, İsmail Dede Bayrak'ın torunu Ömer Özbayrak ile 21.02.2016 tarihinde yapılan görüşmeden edinilmiştir.

3 Bu bilgiler, 21.02.2016 tarihinde İsmail Dede Bayrak'ın torunu Ömer Özbayrak ile yapılan görüşmeden edinilmiştir.

Sayfa : 56 **RESMÎ GAZETE** 10 Ağustos 1977 — Sayı : 16023

Kültür Bakanlığından :

Aşağıda adları yerleri, karar tarih ve sayıları bildirilen taşınmazlar, korunması gerekli eski eser olarak tespit edilmiş ve 5805 ve 1741 sayılı Kanunla teşkil edilen Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca onanmıştır. 1710 sayılı Kanun gereğince ilân olunur.

Adı	Y e r i	Karar tarihi	Karar No.
Sar duvarı	Aydın Kuşadası Dağ Mah. Mutlu Sokak	10/10/1971	5978
Kapıağası Hükümeti	Amasya	10/10/1971	5980 (5938 Say. Kar. Ek.)
Zaviye	Kastamonu - Taşköprü Aptal Hasan Köyü	10/10/1971	5981
Vezirhan	Kayseri	10/10/1971	5982
Servili Han	İzmir, Hoça Hasan Mah. Yol Bedesteni Mevki	10/10/1971	5983
Ulucami	Tokat - Nizsar	10/10/1971	5984
Kuşunlu Han	Manisa	10/10/1971	5985
Açık Sarnıç (Cukur Bostan Bizans)	İstanbul, Fatih, Hatip Muslihittin Mah.	10/10/1971	5986
Binalar	Yavuz Sultan Selim Camii yanında İst. Eyüp Dökmeciler Mah. 28 paf. 137 ada, 2, 9 parseller	10/10/1971	5988
Sultanahmet Camii avlusu	İst. Sultanahmet	9/10/1971	5984
Hacı Beşirpaşa Medresesi	İst. Eyüp, Dökmeciler Mah. 28 paf. 137 ada, 2 parsel yanında	9/10/1971	5988
Karadavut Camii	İst. Üsküdar, İnkilap Mah. 31 paf. 239 ada, 13 parsel yanında, 4 parsel	9/10/1971	5989
Arısa Hamamı	Urfa aşağı çarşı	10/10/1971	5970
Kapıbaşı (Sipahi pa-zarı)	İstanbul, Sultanahmet	10/10/1971	5971
İbrahimpaşa Sarayı Di-varhanesi	Amasya - Hısnıye Mah. 454 ada, 48 parsel	10/10/1971	5972
Bina	Amasya - Hısnıye Mah. 454 ada, 48 parsel	10/10/1971	5973
Kaymaklı yeraltı şehri	Neveşehir, Kaymaklı	10/10/1971	5974
Ömer Paşa Camii Külliyesi	Antalya - Elmali	10/10/1971	5975
Hükümet Konağı	Sinop	10/10/1971	5976
Su Makseru	İst. Taksim	10/10/1971	5976 say. Kar. Ek.)
Bina (Dedebyrak evi)	Ankara Turanbey Mah. Kestane Sok. No. 15	10/10/1971	5977
Bina (Yusuf Uğraş evi)	Ankara, Erzurum Mah. Erzurum Sok. No. 48	10/10/1971	5977
Bina (Peyhaman Daran evi)	İst. Üniv. gelişme sahasında	10/7/1971	5948 M.
Hamam	İst. Üniv. gelişme sahasında	10/7/1971	5948 M.
Çeşme (Hatice Sultan)	İst. Çankaya, İhsaniye 10 paf. 345 ada, 37, 21, 22 parseller yanında	10/7/1971	5949
Sar duvarı	İst. Beyoğlu Arap Camii Mah. 264 paf. 1506 ada, 42 parsel yanında	10/7/1971	5950
Bina ve Sed duvarı	İst. Kireçburnu 986 ada, 44 parsel	10/7/1971	5951 (4520 say. Kar. Ek.)

Şekil 2. Dedebyrak Evi'nin tescillendiğini gösteren Resmi Gazete.

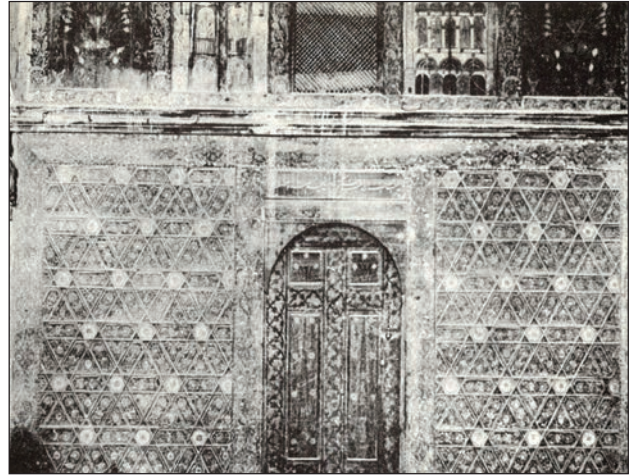
Kaynak: Korunması Gereken Eski Eser, 1977, s. 56.

ayrılmış çiçek bezemeleri bulunmaktadır. Kapının direkt üstünde ise bir pano içinde İmam-ı Büsiri'nin Kaside-i Bürde'sinden⁴ bir beyit yer almaktadır (Şekil 4). Bu bölümde yer alan diğer bezemeler ise kapının yanlarında yer alan kısımdadır. Buralarda stilize edilmiş bitkisel bezemelerin olduğu bordürler vardır. Bordürlerin çevrelediği kısımda ise petek şeklinde oluşturulmuş geometrik bezemeler ve bunların içerisinde tamamen birbirini tekrar eden çiçek betimlemeleri görülmektedir (Şekil 5).

4 Kaside-i Bürde Mısırlı şair Muhammed b. Said el-Büsiri (Ö. 1296) tarafından Hz. Muhammed için yazılmıştır. Eser 10 bölümden oluşmaktadır. Eser en eski nüshalarda 160 beyit iken, daha sonraki nüshalarda ise 165 beyittir (Kaya, 2001, s. 568).

Şekil 3. Dedebyrak Evi ön cephe. Fotoğraf: Muzaffer Karaaslan, 2016.

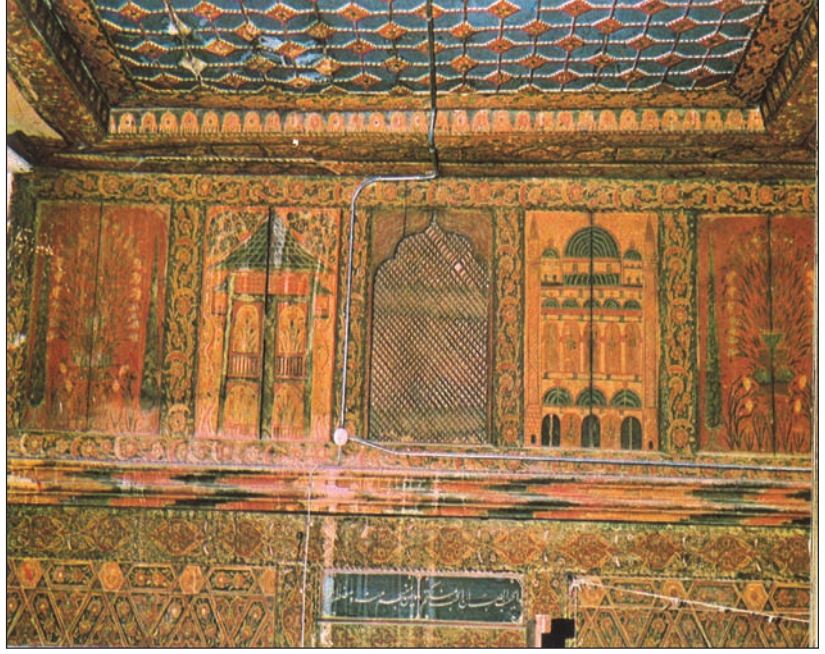

Şekil 4. Tahta perdenin ilk kısmı. Kaynak: Akok, 1951, s. 24.

Tahta perdenin ikinci kısmını oluşturan diğer bölüm ise bitkisel bezemelerin olduğu bordürlerle çevrili dört dolap kapağı ve hepsinin tam ortasında yer alan bir ahşap kafesten oluşmaktadır. Yapıdaki en önemli bezemeler burada karşımıza çıkmaktadır. Kenarlarda yer alan iki dolap kapağında aynı bezemeler vardır. İki sedir ağacı ve çiçek bezemeleriyle bir doğa manzarasının içerisinde gösterilen vazo ve vazoların içerisinde çiçekler görülmektedir (Şekil 6).

Şekil 5. Tahta perdede yer alan bezemeler.
Kaynak: Ögel, 1972, s. 38.

Şekil 6. Dedebyrak Evi tahta perdenin üst kısmı.
Kaynak: Ögel, 1972, s. 37.

Diğer iki dolap kapağında ise cami ve köşk tasviri yer almaktadır. Cami tasviri ele alındığında yapının bütün öğelerini bir cephe üzerinden göstermeye çalışan sanatçının bu resmi geleneksel Osmanlı resim anlayışıyla yaptığı anlaşılmaktadır. Resimdeki cami üç kemerli ve beş kubbeli bir son cemaat yerine sahiptir. Onun hemen üzerinde yine beş kemerli, beş kubbeli ve Mühr-ü Süleyman formundaki kandillerin de belli olduğu bir iç mekân kesiti yer almaktadır. Kesitin hemen üzerinde büyük, merkezi bir kubbe vardır. Bu büyük kubbenin yanlarında yarım ve küçük kubbeler görülür. Kubbelerin kurşun kaplamaları da resimde yer almaktadır. Caminin iki yanında yivli ve tek şerefeli minareler bulunmaktadır (Şekil 7).

Diğer resim ise köşk tasviridir. Gerek Türk mimarisinde gerek Osmanlı resminde oldukça önemli bir yeri olan köşk tasviri, burada da diğer birçok örnekte olduğu gibi bahçe içerisinde resmedilmiştir. Yapıda yer alan tasvir iki katlı, sivri çatılı, yuvarlak kemerli, her iki yanında da dışa taşkın bir cephesi olan, parmaklıklar ve çatıdaki kiremitler gibi ayrıntıların da resmedildiği bir köşk tasviridir. Köşkün her iki yanında büyük bir ağaç görülmektedir. Bu ağaçlar hurmaya benzemektedir. Aynı zamanda resimde farklı yerlerde birçok bitki resmedilmiştir (Şekil 8).

Yapıda bezemelerin olduğu diğer bölümler ise raflar, dolaplar ve tavadır. Bu bölümlerde de, yine bitkisel ve geometrik bezemelerle beraber yazılar da karşımıza çıkmaktadır. Dolap kapaklarının yanlarında yer alan bordürlerde ve raflarda bitkisel bezemeler görülmektedir. Dolap kapaklarında ise fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla sedef rengine yakın bir boya ile geometrik bezeme yapılmıştır. Bu dolap kapaklarının üst bölümünde ise ta'lik yazı türünde yazılar görülmektedir. Buradaki yazılarda, yine yukarıda adı geçen Kaside-i Bürde'den beyitler yer almakta ve bununla birlikte Nakkaş Mustafa'nın adı geçmektedir (Şekil 9). Kaside-i Bürde'den alınan beyitler ise şöyledir:

Gözlerine ne oldu böyle ki "ağlama artık!" dedikçe coşuyor.

Gönlüne ne oldu böyle ki "yapma artık!" dedikçe gamı tasası artıyor.

Gönülden bağlanıp, çok sevip özleyen aşık
Zanneder mi ki muhabbet hiç gizli kalır!

Bu aşk olmasaydı harabelerde ağlayıp durmazdın.

Bân Ağacı ve Âlem Dağını andıkça uykuyu terk etmezdin.

Âşığın kafa ve kalbi arasındaki bu fitrî tertib ve alevlenme oldukça.

Şekil 7. Cami tasviri.

Kaynak: Ögel, 1972, s. 39.

Tavan ise yine bitkisel bordürlerle çevrilidir (Şekil 10). Göbek kısmında yıldız şeklinde geometrik bezemeler ve onların içerisinde yer alan çiçekler görülmektedir. Kaynaklar doğrultusunda tavanda gümüş yaldızın kullanıldığı öğrenilmektedir (Şekil 11) (Akok, 1951, s. 14).

Sonuç

Genel olarak değerlendirildiğinde, Ankara'da bulunan Dedebyrak Evi günümüze fotoğrafları ulaşmış en orijinal evlerden biridir. Konu kapsamında alanda yapılan araştırmalarda yapının yıkılmak üzere olmasından dolayı içeri girilememiş ve bilgiler yayınlarla beraber evin şu anki sahibinden alınmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi 2002 senesinde evdeki ahşap perdeliğin çalındığını ve bezemelerin büyük bir çoğunluğunun artık günümüze gelmediği öğrenilmiştir. Yapı hakkında bilgilere 1951 yılında Mahmut Akok'un Ankara evleri ile ilgili

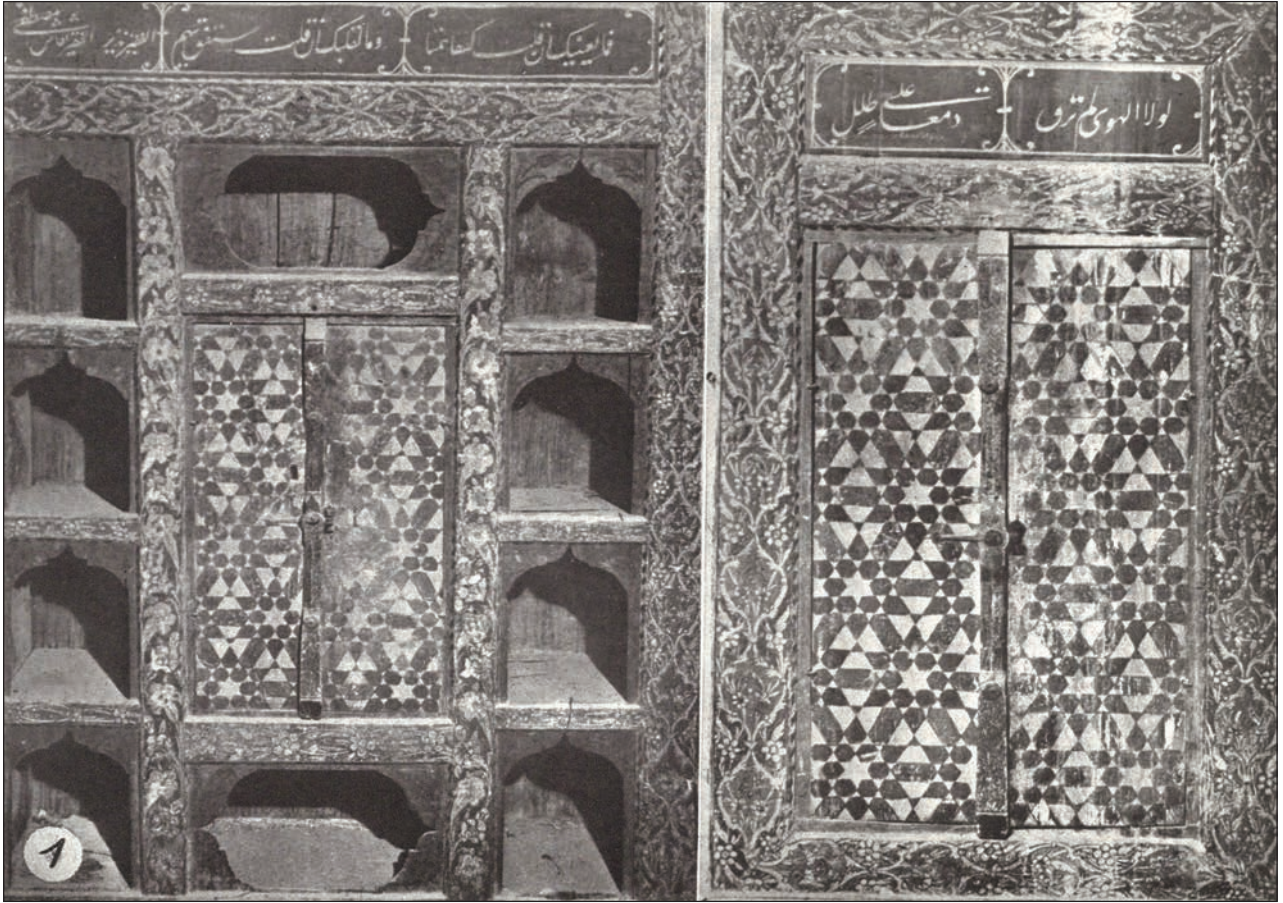

Şekil 8. Köşk tasviri.

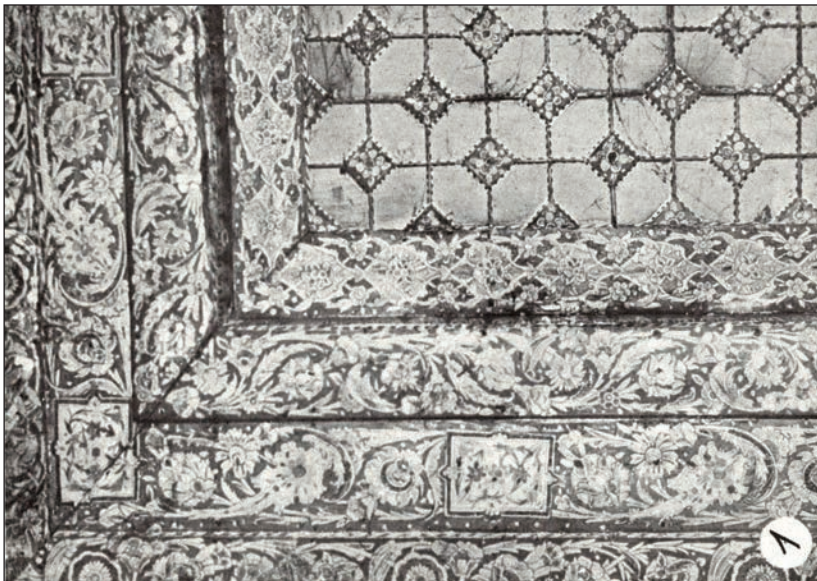
Kaynak: Ögel, 1972, s. 38.

çalışmasında kısa olarak değinilmiş ve fotoğraflara yer verilmiştir. Yalnız yapıyı tek olarak ele alan ilk isim Semra Ögel'dir. Özellikle evde yer alan yapı tasvirlerinin fotoğraflanmış olması bu alandaki çalışmalar için oldukça önemli bir belgedir.

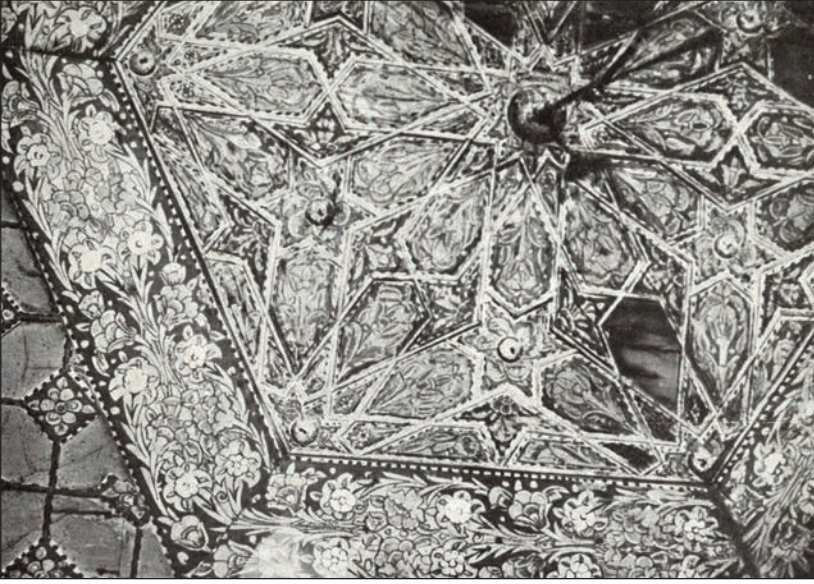
Batılı anlamda bezeme anlayışının ilk örneklerinden olan III. Ahmet'in "Yemiş Odası" ile bezeme programında yeniliklerin ve farklılıkların oluşmaya başladığı ve ardından bu bezeme programının Anadolu ve Balkanlar'a yayıldığı bilinmektedir (Arık, 1988, s. 23, Renda, 1977, s. 77). Bu yeni beğeni anlayışına uygun benzer bezemelerin görüldüğü örneklerden biri ise Ankara'da yer alan Dedebyrak Evi'dir. Yapıda birbirini tekrarlayan bezemelerin bir kalıp üzerinden yapıldığı anlaşılmaktadır. Renk olarak çoğunlukla toprak rengi, koyu yeşil ve mavinin kullanıldığı görülmektedir. Bu bezeme özelliklerine benzer birçok Ankara evinin olduğu bilinmektedir.

Şekil 9. Dolap kapakları ve rafta yer alan bezemeler.
Kaynak: Akok, 1951, s. 22.

Şekil 10. Tavanda yer alan bitkisel bezemelerin olduğu bordür.
Kaynak: Akok, 1951, s. 23.

Şekil 11. Tavan göbeği.
Kaynak: Akok, 1951, s. 23.

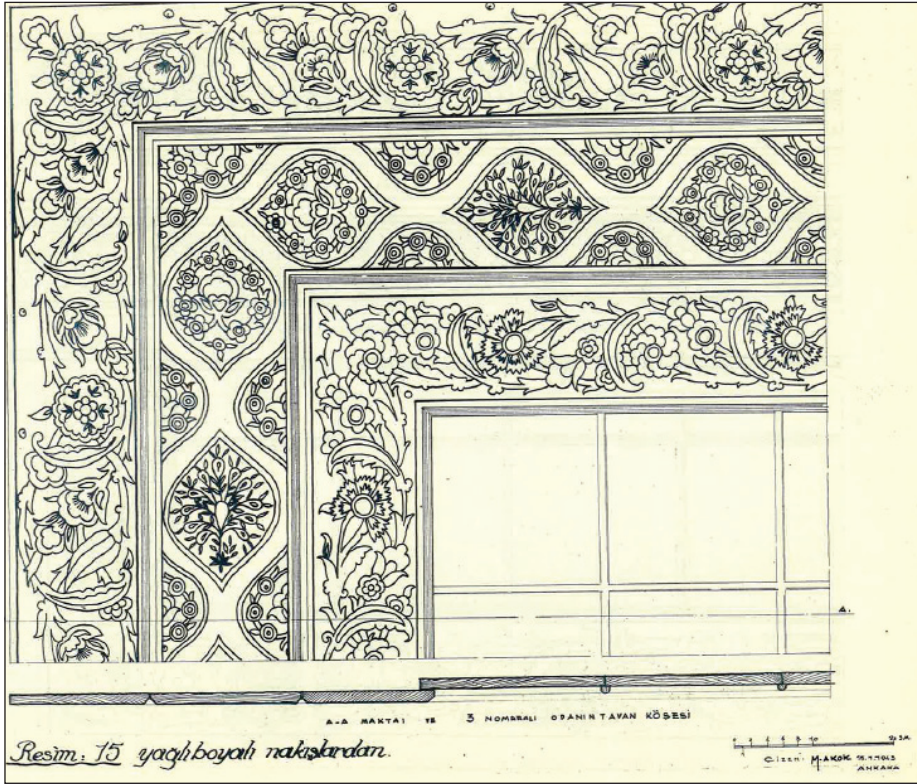

Şekil 12. Nazım Çerkez Evi'nde
yer alan bitkisel bezemeler.
Kaynak: Akok, 1951, s. 57.

Hamit Koşay'ın 1935 senesine ait bir yayınında 1706-1707 senesine ait Müruri Mahallesi'ndeki Kadın Kızıade Abdullah Efendi Konağı'nda panolar içerisinde vazo ve çiçek tasvirleri bulunduğu, bununla beraber merkezdeki panoda cami tasvirinin olduğunu belirtmektedir (Koşay, 1935, s. 246). Semra Ögel ise Yusuf Uğraş Konağı'nda yine bir cami tasvirinin olduğunu söylemektedir (Ögel, 1972, s. 41). Bu bilgiler Ankara'daki evlerde ahşap üzerine mimari tasvirlerin olduğunu bir kanıttır. Yalnız Dedebyrak Evi'ndeki dolap kapaklarında yer alan mimari tasvirler günümüze fotoğraflarla ulaşabilen tek yapı tasvirleridir.

Ev sahibi bu resimlerin 2002 senesinde çalındığını belirtmiştir. Bunun dışında yapı tasviri olan başka bir ev şu an için bilinmemektedir.

Dedebyrak Evi'nde yer alan yapı tasvirleri incelendiğinde, cami tasvirinin yapının bütün özellikleriyle verilmesi, geleneksel Osmanlı resim anlayışının bir göstergesidir. Bununla beraber Semra Ögel, resmedilen cami tasvirinin planında Ankara'da bir caminin olmamasından dolayı bu resmin sanatçının kendi hayal gücüne ait olabileceğini söylemektedir (Ögel, 1972, s.38).

Şekil 13. Yusuf Uğraş Evi'nde yer alan bezemelerin çizimleri.
Kaynak: Akok ve Gökoğlu, 1946, s.18.

Yapıda yer alan köşk tasviri ise incelenmesi gereken bir başka resimdir. Osmanlı Devleti'nde el yazması resimlerinden duvar resimlerine kadar birçok yerde görülen köşk tasvirlerinin genel olarak ortak bir kompozisyonu vardır. Bu kompozisyonda köşkler bahçelerin içerisinde yer alır ve bu bahçelerde çiçekler ve selvi ağaçları değişmez bir parçadır. El yazması kitaplarındaki resimlerde figür görülürken duvar resimlerinde yer alan köşkler durağan ve figürsüzdürler (Renda, 1985, s.1531; Tekinalp, 2007a, 115). Dedebyrak Evi'ndeki köşk tasvirinin de bu kompozisyona uyması Osmanlı Devleti'ndeki ortak bir beğenin göstergesidir.

Dedebyrak Evi'nde yer alan yazılar ise yine oldukça önemlidir. Hamit Koşay'ın çalışmasında Ankara'da yer alan evlerin kapı ve pencerelerinde şiirlerin yer aldığını belirtmektedir (Koşay, 1935, s. 246). Bunun bir örneği ise Dedebyrak Evi'dir. Yapıda şiir olarak Kaside-i Bürde'nin bazı beyitlerinin seçildiği görülmektedir. Bu kaside Osmanlı Devleti'nde birçok evde yer almaktadır. Pelin Şahin Tekinalp'in Antakya'daki evlerle ilgili çalışmasında Fehim Paşa Evi'nde de Kaside-i Bürde'nin yer aldığı görülmektedir. Aynı çalışmada Şam evlerinde de yine

bu kasidenin ön plana çıktığı söylenmektedir (Tekinalp, 2007b, s. 377). İslam toplumlarında Kaside-i Bürde'nin sağlık, mal vb. şeylere iyi geldiği ve koruduğu inancı vardır. Bu durum Osmanlı coğrafyasında Kaside-i Bürde'nin beğenilmesine ve birçok evde bezeme olarak yer almasına neden olmaktadır.

Dedebyrak Evi'nin diğer bir önemi ise bezemeler arasında Nakkaş Mustafa isiminin geçiyor olmasıdır. Bu durum aslında kendi içerisinde bazı çelişkileri getirmektedir. Bazı araştırmacılar burada adı geçen Nakkaş Mustafa'yı Hacı Bayram Veli Cami ve Zincirli Cami'nin nakışlarını yapan, aynı zamanda yukarıda bahsi geçen ilk grup evlerin bezeme ekollerinin kurucusu olan Nakkaş Mustafa olduğunu düşünmektedir (Akok ve Gökoğlu, 1946, s. 5; Ögel, 1972, ss. 41-43; Okçuoğlu, 2000, s.112). Bu doğrultuda evdeki bezemelerin tarihi 18. yüzyıldır. Aynı zamanda Semra Ögel, Dedebyrak Evi'nde yer alan bezemelerin 17. ve 18. yüzyıla ait Ankara'daki cami ve evlerin bezemelerine benzediğini söylemektedir. 17. yüzyılda yapıldığı düşünülen ve yine bezemeleri 17-18. yüzyıla tarihlendirilen Nazım Çerkes Evi (Şekil 12) ile aynı tarihlere ve benzer bezemelere sahip Yusuf Uğraş Konağı'nda yer alan bordürler içerisindeki

bitkisel bezemeler (Şekil 13) Dedebayrak Evi'nde yer alan bitkisel bezemelere benzemektedir (Akok, 1951, s. 10; Ögel, 1972, s. 41). Yalnız Akok, 1951 yılına ait yayınında nakışlar arasında isimle beraber tarihin de yazılı olduğunu belirtmektedir. Net bir tarih vermemiş olmasına rağmen yayının tarihinden elli sene öncesine ait olduğu yazmaktadır. Bu durum bezemelerin 1900'lerin başına ait olduğunu göstermektedir (Akok, 1951, s. 14). Yapılan son araştırmalarda ise evi 20. yüzyılın başına tarihlendiren araştırmacılar olmuştur (Dede Bayrak Evi, 2016). Bu doğrultuda evde adı geçen Nakkaş Mustafa'nın yukarıda belirtilen sanatçı olmama durumu ortaya çıkmaktadır. Çalışma kapsamında görüşme yapılan İsmail Dedebayrak'ın torunu Ömer Özbayrak ise evin 19. yüzyılda olduğunu belirtmiştir. Dedebayrak Evi'nin sanatçısının ismi dışında hakkında detaylı bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak bu tür resimlerde sanatçı adına pek rastlanmadığı gözönüne alınacak olursa yapının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

1977 senesinde Resmi Gazete'de korunması gereken yapılar arasında yer almış olsa da Dedebayrak Evi'nin bezemeleri günümüze gelmemiştir. Bu durum sadece maddi bir eksiklik değil aynı zamanda kent belleğinde yer alan unsurların yok olması açısından da önem teşkil etmektedir. Sivil mimarilerin korunamama durumu ülkemizde sıklıkla görülmektedir. Ankara özelinde ele alacak olursak Akok'un 1951 yılında yayınlamış olduğu Ankara evleri ile ilgili çalışmasında yer alan konutların büyük bir çoğunluğunun günümüze gelmediği, gelenlerin ise birçok değişikliğe uğradığı ve özgünlüğünü yitirdiği görülmektedir.

Ülkemizde çoğu zaman kentsel dönüşüm altında tarihi yapıların gözden çıkarıldığı bilinmektedir. Bu durumdan ilk etkilenenler ise çoğunlukla sivil mimari olmaktadır. Yapı sahiplerinin çoğu zaman tarihi konutlara gerektiği önemi vermediği, yerel yönetimlerin ise gözardı ettiği bu yapılar kent dokusunun önemli öğeleridir. Dedebayrak Evi'nin şuanki durumuna bakacak olursak; yapı kısa bir sürede restore edilmediği takdirde kalan kağıt yapının da tamamen yok olma durumu söz konusudur. Geçmişten geleceğe bir köprü niteliğinde olan bu eserlerin korunması ve halka tanıtılması bu konularla ilgilenen bütün kurumların en büyük görevleri arasındadır.

Teşekkür

Verdiği değerli bilgilerden dolayı Ömer Özbayrak'a ve konakta yer alan yazıları okuyan İsa Deari'ye teşekkür ederim.

Kaynakça

- Akok, M. (1951). *Ankara'nın eski evleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akok, M. ve Gökoğlu, A. (1946). *Eski Ankara evleri I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Arık, R. (1988). *Batılılaşma dönemi Anadolu tasvir sanatı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Arseven, C. E. (1973). *Türk sanatı*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Dede Bayrak Evi. (2016). *envanter.gov.tr* adresinden 15 Nisan 2016 tarihinde erişildi: <http://www.envanter.gov.tr/anit/index/detay/36525>
- Günel, G. ve Kılıcı, A. (2015). Ankara şehri 1924: Eski bir haritada Ankara'yı tanımak. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 78-104.
- Kaya, M. (2001). Kasidetü'l-Bürde. *İslam ansiklopedisi* (c. 24, ss. 568-569). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Korunması Gereken Eski Eser [ilan]. (1977, 10 Ağustos). *T.C. Resmi Gazete*, s. 56.
- Koşay, H. (1935). *Ankara budun bilgisi*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Kömürcüoğlu, E. (1950). *Ankara evleri*. İstanbul: İTÜ Yayınları.
- Okçuoğlu, T. (2000). *18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı duvar resimlerinde betimleme anlayışı*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ögel, S. (1972). Eski bir Ankara evi. *Türkiyemiz*, 8, 37-43.
- Ögel, S. (1976). Zwei beispiele der schleierwand im alttürkischen wohnhaus von Ankara, *IVème Congrès International d'Art Turc*, (Aix-en-Provence, 10-15 Septembre 1971) içinde (ss. 167-172). *Aix-en-Provence*: Université de Provence.
- Renda, G. (1977). *Batılılaşma döneminde Türk resim sanatı 1700-1850*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Renda, G. (1985). 19. yy.'da kalemişi nakış-duvar resmi. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye ansiklopedisi* (c.6, ss. 1530-1534). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekinalp, P. Ş. (2002). Batılılaşma dönemi duvar resmi. *Türkler*, 15, 440-448.
- Tekinalp, P. Ş. (2007a). Duvar resimlerinde köşk, kasır ve saraylar. K. Kahraman (d.). *150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu bildirileri* (c. II) içinde (ss.113-131). İstanbul: TBMM Milli Saraylar.
- Tekinalp, P. Ş. (2007b). Geleneksel Antakya evlerinde yer alan boyalı nakışlar üzerine bir değerlendirme: Başkent'ten Akdeniz'e uzanan bir bezeme programı, *Adalya*, 10, 369-386.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya: Coğrafyası, tarihi ve arkeolojisi* (c.II). Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı.